

# Inhoud

Kaarten 10

Inleiding 13

## 1. Stormen en stenen. De jeugdijaren van Johannes van den Bosch (1780-1798) 19

Herwijnen: de familie Van den Bosch 20

Herwijnen: stormen 22

Herwijnen: stenen 24

Milieu en vroege opleiding 27

Opgroeien te midden van patriotten, Bataven en prinsgezinden 28

Patriotten op de vlucht 30

‘Haver en hooij’ 32

Geen apotheker maar genieofficier 35

Woelingen in Oost en West 38

Van Amsterdam via Kopenhagen naar Java 41

2. Kansen en tegenslagen. De eerste Indische jaren  
(1799-1804) 43

Militair in de Indonesische archipel	44
Het leven in en om Batavia	47
Ingenieur in het ongezonde Batavia	50
De sluis bij Tangerang: een slepende kwestie	53
De memorie van 28 december 1802	56
Opgenomen in hoge kringen	61
Intrede in de vrijmetselaarsloge La Vertueuse	62
Op vrijersvoeten	65
Toch naar de Molukken	66

3. Johannes van den Bosch vindt zijn draai op Java  
(1804-1810) 75

Huwelijk	75
Wisseling van de wacht	77
Bewaker van orde en rust	79
Soedimara: land en landbouw	85
Ondertussen in Nederland	90
Gouverneur-generaal Daendels	91
Daendels maakt zich niet geliefd	95
Daendels zet Van den Bosch het land uit	98
Via Surabaya naar Europa	101

4. Terug in Nederland (1810-1818) 105

Aan boord van De Oprechte	105
Terug in Nederland	107
Bevrijder van Utrecht en Naarden	110
Catharina Lucretia	113
Ondertussen in Neuchâtel	115
In dienst van het ministerie van Oorlog (1814-1817)	118
Maastricht roept en Waterloo gemist	121

Conflict met Goldberg van Koophandel en Koloniën	124
Familie- en vriendennetwerk	128
In zaken met Jan Willem Bagman	129
De diamantenroof	131

## 5. Gedreven schrijver en pragmatisch denker 137

Op schrijversvoeten: land en arbeid	137
De toekomst van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden	141
Land en landbouw	145
Arbeid	150
Karakter en aard van de mens	156
‘The myth of the lazy native’	160
Blauwdrukken voor welvaartsbevordering en armoedebestrijding	163

## 6. De Maatschappij van Weldadigheid (1818-1827) 167

Drenthe en de Maatschappij van Weldadigheid	170
Frederiksoord, Willemsoord, Wilhelminaoord, de Ommerschans, Wortel, Veenhuizen, Merksplas	172
Landbouw en arbeid	176
Onderwijs en godsdienst	181
Gezondheidszorg: koepokvaccinatie en epidemieën	187
Drie tijdschriften: <i>De Star</i> , <i>Le Philanthrope</i> en <i>De Vriend     des Vaderlands</i>	189
Reacties en kritiek op de koloniën	193
Kolonisten aan het woord	198
Er wordt wat afgewandeld... Bezoekers uit binnen- en buitenland	201
Familie, vrienden en bekenden	209

## 7. Suriname en de Antillen (1827-1829) 213

Nederland en het Caraïbisch gebied	214
Commissaris-generaal in de West: de opdracht	216

Reis door de Antillen en naar Suriname	219
Paramaribo: daar wordt wat groots verricht	222
Opnieuw: landbouw en arbeid	226
‘Kolonisatiekoorts’	226
Strafkoloniën overzee?	230
Vruchtbaarheid, bemesting en watermolens	231
De proefkolonie Voorzorg	233
Rekrutering voor de Indische legers	237
Een blik op geld en krediet	241
8. Opnieuw in de Indonesische archipel (1829-1834)	247
Gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië: de opdracht	249
Waar staat Johannes van den Bosch anno 1829?	252
De reis naar Java	254
Aankomst op Java	258
Dipanagara en de Java-Oorlog	262
De Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM)	266
Invoering van het ‘nieuwe stelsel’	267
Reizen over Java	269
Het Kultuurstelsel	272
Kritiek en verzet	275
Familieaangelegenheden: vreugde en verdriet	280
Thee	282
Naar Sumatra	285
‘Indië heeft den staat gered’	290
9. Minister van Koloniën (1834-1839)	297
Industrie, scheepvaart en stoommachines	298
Koloniaal beleid: het Nederlandse imperium als uitgangspunt	300
De memorie van december 1834	301
Het imperium als kapitalistisch bedrijf	305
Ondertussen in Neuchâtel, in Nederland en op Java	310

De briefwisseling met oudste zoon Jan: 'Nieuws is er niet', 'il n'y a pas grand nouveau' 314	
Het landgoed Boschlust in Den Haag 318	
Heikele kwesties: slavernij en het Kultuurstelsel 321	
De minister van Koloniën treedt af: Johannes graaf van den Bosch 324	

10. De laatste jaren, actief als altijd (1840-1844) 327

Minister van Staat 327	
Vasthoudend parlementariër 330	
Nogmaals de Maatschappij van Weldadigheid en haar koloniën 332	
Herwijnen <i>revisited</i> 336	
'Het Vaderland heeft een groot man verloren' 338	
De nalatenschap 343	

Epiloog: Johannes van den Bosch als historische figuur 347

<i>Een standbeeld voor den graaf van den Bosch</i> 348	
De 'sociale' en 'koloniale' kwesties in de negentiende eeuw 349	
De 'sociale' kwestie: de Maatschappij van Weldadigheid 350	
De 'koloniale' kwestie: Kultuurstelsel en slavernij 351	
Verguisd en bejubeld 356	
Honderdste sterfdag 359	
Utopist, sociaal hervormer of toch pragmatische <i>Macher</i> ? 361	

Woorden van dank 365	
Noten 369	
Bibliografie 415	
Tijdlijn Johannes van den Bosch 461	
Stamboom familie Van den Bosch 466	
Illustratieverantwoording 468	
Personenregister 471	